

KÄLLKOLL CORONA

Avsnitt 12

Statistikfiffel och graffusk
Introduktion och arbetsblad

KÄLLKOLL CORONA

Programserien *Källkoll corona* består av 14 avsnitt där Jack Werner och Åsa Larsson går på djupet i nyhetsfloden, tittar på trender i sociala medier och tipsar om hur du kan bli bättre på källtillit och källkritik. Serien är en del av UR:s koncept Genomskåda – fem sätt att greppa din omvärld. Fler program finns samlade på temasidan urplay.se/tema/mik

MIK står för medie- och informationskunnighet, vilket handlar om att:

- förstå mediernas roll i samhället
- kunna finna, analysera och kritiskt värdera information
- kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier.

Syfte

Programserien med tillhörande arbetsblad ger redskap och medvetenhet för att lättare kunna tolka och navigera i informationsflödet i en tid av pandemi och infodemi.

Kursplanekopplingar, årskurs 7-9

Samhällskunskap

Information och kommunikation

- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare och samhällets maktstrukturer.
- Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel sociala medier, webbplatser och dagstidningar.
- Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden.

Svenska

Informationssökning och källkritik

- Hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.

Kursplanekopplingar, Gy11

Gymnasieskolans uppdrag

[...] Skolan har uppgiften att till eleverna överföra värden, förmedla kunskaper och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället. Skolan ska förmedla sådana mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen i samhället och som utgår från grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som alla omfattas av. Eleverna ska också kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. [...]

Om arbetsbladet

Arbetsbladet är indelat i två delar:

- Den första delen är en introduktion till hela programserien *Källkoll corona*. Det är en bra förberedelse inför arbetet med det första avsnittet.
- Den andra delen är en avsnittspecifik del. Den innehåller diskussionsfrågor och övningar att arbeta enskilt eller tillsammans med.

Introduktion till programserien

MIK handlar både om dig som individ, och om samhället och medier i stort. Du har ett eget ansvar för hur du delar, tar emot och tolkar information. Är du en skeptiker, som står stadigt när information flödar förbi? Eller är du lite mer okritisk, och accepterar och tar emot ny information utan att värdera den särskilt mycket? Det är vanligt att man är lite av varje.

Vi kanske tror att vi är källkritiska och känsliga för lögnen och rykten. Men sanningen är att det är svårt att veta vad som är sant och vad som är falskt. Många rykten kan dessutom vara "halvsanningar" som bygger på något verkligt. Hur man hänger upp ett påstående, en nyhet eller ett rykte har betydelse för hur det kommer att tas emot. Jack och Åsa tycker att det är en bra idé att betrakta varje dag som första april, en dag då vi alla är källkritiska och sunt skeptiska till sådant vi ser och hör.

Fråga dig själv om det du sett eller hört

- verkar för bra (eller för dåligt) för att vara sant
- stämmer med sådant du redan vet eller känner till
- har förekommit också i andra och större kanaler
- finns i olika versioner.

Vad innebär det att vara källkritisk?

I vardagen finns många tillfällen att vara källkritisk. I den tid vi upplever just nu finns stort utrymme för rykten och lögnen. Ibland för att någon tjänar på att sprida dem. Ibland för att godtrogna människor feltolkar information och för den vidare på ett felaktigt sätt. Och ibland för att det kan kännas härligt att vara först med en nyhet, för att själv bli intressant och viktig.

- Vad innebär det för dig att vara källkritisk?
- Ge exempel på någon gång då du missat att vara källkritisk. Vad handlade det om? Hur fick du reda på sanningen?
- Vilka stora kanaler finns för att ta del av nyheter och information?

Vad påverkar dig?

Vi påverkas alla av de personer vi umgås med, följer i sociala medier, lyssnar på och influeras av. Ibland behöver man se på dem med kritiska ögon för att förstå hur de påverkar en.

- Vilka följer du på sociala medier? Finns det någon gemensam nämnare för de personerna?
- Vilka lyssnar du gärna på i din bekantskapskrets?
- Vilket budskap skickar du själv ut online och offline till dina kompisar och följare?
- Har du varit med om att rykten eller osanningar har fått stor spridning online eller offline? Berätta.

Ta emot och sprida vidare

Stanna upp och fundera innan du delar något vidare! Fundera över vilken skada du riskerar att göra med att dela, skicka vidare eller sprida rykten. Att hänga ut en person kan få ödesdigra konsekvenser.

- Vilket ansvar har du som mottagare av information?
- Är du en person som går igång på skvaller? Sprider du vidare rykten för att det är kul?
- Struntar du i att det är fejk? Vad kan ett sådant agerande leda till?

Konspirationsteorier

Vi människor har stort behov av information. När vi saknar information händer det att vi börjar tillverka den själva. Det kan också hända om den information som finns inte stämmer överens med det vi själva känner till. Några kända konspirationsteorier är de om månlandningen, Kennedymordet och Michael Jacksons död.

- Varför skapas konspirationsteorier i samband med stora händelser i världen?
- Hur skapas konspirationsteorier, tror du?
- Varför sprids rykten och felaktig information i samband med coronaviruset?
- Vad kan det leda till om en konspirationsteori får fäste och många börjar tro på den?

AVSNITT 12 – STATISTIKFIFTEL OCH GRAFFUSK

Dagens graf

Statistik används flitigt i rapporteringen om coronapandemin. Det är viktigt att förstå statistik rätt. En kurva över antal smittade och döda kan visa hur trenden (utvecklingen) ser ut, men den kan också ge falsk information. Statistik används just nu för att jämföra antal sjuka och döda i olika länder, samt för att få översikt över hur vissa insatser spelar roll för utvecklingen. Utifrån statistik kan experter dra slutsatser om trender – uppgångar och nedgångar, och besluta om insatser och åtgärder.

Sveriges statistik är trovärdig och fri från politisk påverkan. Vår statistik om antal döda i coronaviruset utgår dessutom från en bred bild där bland annat också ålderdomshem ingår. Många länder har inte med denna variabel (fler gamla och sköra = större dödstal även utan corona) i sin statistik, vilket gör att det kan se ut som att Sverige har många fler dödsfall. Ju mer man tar med i statistiken – desto värre ser det ut.

Sverige får redan nu ett hyfsat rättvisande resultat eftersom vi räknar in mer i statistiken. Andra länder kommer att få korrekta resultat långt senare. Det väcker förundran i andra länder när utländsk media rapporterar de svenska siffrorna.

- Hur kommer det sig att det sker politisk påverkan på statistik och rapportering i vissa länder?
- Vilka anledningar kan det finnas till att en del länder inte tar med lika många variabler (mer underlag) i sina beräkningar?
- Varför väcker det förundran i andra länder när antal döda i Sverige sticker ut, och anses högt?
- Vad innebär det att vissa länder kommer att få veta sitt riktiga resultat långt senare?
- Statistik används även inom andra områden både nu under krisen och annars. Ge några exempel på grafer, tabeller och diagram som du sett den senaste veckan.
- Sverige har i statistiken en uppgång av antal döda och smittade på måndagar och tisdagar. Vad beror det på?
- Hur kan du se på grafer med en kritisk inställning? Vad behöver du tänka på?

Dagens jämförelse

I Sverige har man inte haft utrustning för att testa alla som har symptom på Covid-19. Man har heller inte velat belasta sjukvården för att testa människor med milda symptom. Antal smittade som redovisas i statistiken är därför ganska få. När man då jämför antal *bekräftat* smittade med antal döda så kan det se ut som att en större del av svenskarna som har smittan dör.

I länder där många testas, även vid milda symptom, så blir skillnaden mellan antal bekräftat smittade och antal döda större. Det ser bättre ut i statistiken, helt enkelt. Det ser också värre ut för små länder med liten befolkning, än för större länder med många invånare. Sjukdomen sprids lika snabbt, oberoende av hur många som bor där.

Om sjukdomsutbrottet startar samtidigt i Sverige och USA så smittas ungefär lika många om dagen i båda länderna. Om man då gör en jämförelse av smittade eller döda per miljon invånare vid ett givet tillfälle så kan det se ut som att fler dör i Sverige. Mindre länders utbrott verkar alltså värre än större länders utbrott – i statistiken.

De röda och blå staplarna med antal döda i Sverige och USA vill visa att Sverige är värre drabbat än USA.

- Hur har man använt statistiken för att "bevisa" det man vill här?
- Varför verkar mindre länders utbrott värre än större länders? Berätta med egna ord.
- Varför är det viktigt för vissa att försöka bevisa att Sverige är hårt drabbat av corona?
- Hur tror du att Sveriges statistik hade sett ut om fler hade testats för corona?
- Varför är dödligheten högre i länder där man testat många för viruset?

Jämför Sveriges statistik med Belgiens.

- Hur många invånare har Belgien?
- Vilka likheter och skillnader kan du se i statistiken över antal döda och smittade?
- Kan du hitta information om vilket underlag Belgien använder för sin statistik?
Är det samma variabler (t ex inklusive ålderdomshem) som Sverige?

Jämför Sveriges statistik med Finlands.

- Hur många invånare har Finland?
- Vilka likheter och skillnader kan du se i statistiken över antal döda och smittade?
- Vad kan skillnaderna bero på?
- Hur tror du att statistiken i de båda länderna kommer att utvecklas?

Jämför Sveriges statistik med Italiens.

- Hur många invånare har Italien?
- Hur ser Italiens statistik över antal döda ut?
- Vad kan spela roll för vilket dödstal ett land får?

Dagens vinkling

Det är ganska enkelt att vinkla bilder så att de visar det man vill att de ska visa. Man kan jämföra det med grafer och statistik som fokuserar på en utvald del av underlaget. Det handlar om hur man visar resultatet, och vad man väljer att lyfta fram.

Man kan vinkla en bild eller ett resultat för att lyfta fram och stärka en tes. På fotot ser kroggatan i Stockholm ut att vara proppfull och trång. Bilden stärker tesen om att folk och krogar inte sköter sig. Men bilden är tagen med zoom, och sträckan som ser kort ut är i själva verket längre. Visst är det mycket folk, men kanske inte fullt så trångt som den inzoomade bilden ville visa.

Tes: påstående eller åsikt som kan försvaras, bevisas eller motbevisas.

- Varför använde polisen ett inzoomat foto för att visa folklivet på Södermalm i Stockholm?
- Vilka tankar väcker en sådan bild hos människor utanför Stockholm?
- Vilka tankar väcker en sådan bild hos journalister?
- Vilka tankar väcker en sådan bild hos de som är i riskgrupper?
- Vad innebär uttrycket "en bild säger mer än tusen ord"? Stämmer det, tycker du?
- Idag är det enkelt att manipulera bilder så att de visar det man vill.
Hur skyddar man sig från att bli lurad?

Arbetsbladet är skapat av Anna Klockar och Mia Vestman i samarbete med UR

Upphovsrätten till innehållet i den här lärarhandledningen tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges.

Lärarhandledningen får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När lärarhandledningen eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas.

Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av lärarhandledningen och dela ut till elever, tillhandahålla den digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder lärarhandledningen, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om lärarhandledningen kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat namn, som framgår i lärarhandledningen).